Om Statsförfattningen och Krigsväsendet hos de fordna Svear och Göther.

Akademisk Afhandling,

som,

med Filosofiska Fakultetens samtycke

och under inseende af

Historiarum Professorn

EBBE SAM. BRING,

kommer att,

för Filosofiska Doktorsgraden,

offentligen försvaras

å Kongl. Akademien den 9 Junii 1832

af

FREDRIK OLOF CÔSTER,

Slottspredikant i Landskrona.

ACAD. LUGD.BAT. BIBL.

I. St.

LUND, 1832,
tryckt i Akademiska Boktryckeriet.

Åt

Kongl. Maj:ts Högtbetrodde Man,

General-Löjtnanten,

t. f. General-Befälhafvaren öfver Skåne,

Inspektören för Andra Kavalleri-Inspektionen,

Hof-Marskalken,

Komm. af Kongl. Svärds Orden med Stora Korset,

Ridd. af samma Ordens Stora Kors Andra Klass,

Högvälborne Friherre

BROR GUSTAF CEDERSTRÖM

egnas detta sista prof för en Akademisk lager

med tacksamhet och vördnad

af

FREDRIK OLOF CÖSTER.

Om Statsförfattningen och Krigsväsendet hos de fordna Svear och Göther.

Inledning.

Det är så mycket angelägnare, att förskaffa sig kunskap om beskaffenheten af krigsväsendet hos de fordna Svear och Göther, som man annars omöjligen kan begripa deras statsförfattning. Ty här i Norden var, liksom hos de öfriga Germaniska folken, civila makten icke skild ifrån den militäriska. Vi få i det följande många tillfällen att visa, det *hären* och *folket* voro ett och detsamma. Alla deras statsinrättningar åsyftade hufvudsakligen att skydda medborgarena emot våld och orättvisa, d. v. s. att befordra hvad de sjelfve kallade *frid*. *Inre freden*, som bestod deruti, att hvar och en skulle vara skyddad i anseende till ära, lif och ledamöter, frihet och gods, sökte de befrämja

icke så mycket genom hotelser af egentliga straff, som fastmer dels genom fastställandet af *böter*, d. v. s. ersättning åt den, som lidit skadan, eller åt målseganden 1), dels genom

---

1) *Bot*, *Böter* betyder ursprungligen *förbättring*, *ersättning*. Derföre kallas böter på Fransyska *amende*, och uti de Germaniska folkens Leges, *emendatio*, *reparatio*, *satisfactio*, ja äfven *fredum*, emedan de betaltes derföre att freden blifvit bruten. Det är bekant, att Latinska ordet *poena* ursprungligen betydde *ersättning*, hvaraf talesättet: *alicui poenas dare*. — Beloppet af böterna var i hvarje särskildt fall ursprungligen ej bestämdt genom lag, utan berodde på förlikning emellan parterna; hvarföre ock böterna ofta kallas *compositio*. Stundom skedde förlikningen på det sätt, att den, som skadat en annan, öfverlemnade åt denne rättighet att efter behag bestämma skadeersättningen eller böterna. Detta kallades ett *selia sjalfdæmi* eller *festa sjalfdæmi*. Se Niala Sagan, XXXVI, sid. 54; XLIX, sid. 77; LI, sid. 80. — Jfr STURLESON, Harald Hårfagers Saga, XXXII; Magni Erlingsons Saga, XXVI — Knytlinga Sagan (uti Fornmanna Sögur, XI:ta Bindi; Kaupmannahöfn 1828, pag. 251), Cap. 44. — Men småningom stadgades bestämda böter för hvarje särskildt brott, och råder i detta afseende uti de gamla Germaniska folkens lagar en förundransvärd noggrannhet. Jfr MONTESQUIEU, de l'esprit des Lois, XXX, 19. — MÖSER, Osnabruckische Geschichte, 3:te

inbördes ansvarigheten 2). Dödsstraff voro dem alldeles okända, så att icke blott vanligt dråp, utan till och med dråp å föräldrar, barn och syskon kunde försonas med böter. Detta stadgas äfven uti Uplandslagen, som emot slutet af trettonde århundradet under Konung Birger Månssons regering reviderades, och derföre innehåller mycket nytt 3).

Aufl., Berlin u. Stettin 1819, I Th. 1 Abschn., §. 19. — Calonius, de prisco in Patria servorum jure, §. XXX.

2) Om inbördes ansvarigheten kan läsas Ebbe Sam. Bring, de veterum Suecorum & Gothorum præcipuis, quæ rempublicam spectant, institutis, p. 1—132. Denna afhandling började utgifvas uti akademiska disputationer 1823, och fortsattes de följande åren.

3) Upl. L. Manh. B. XIII, 4; XXX, 3. — Jfr Suderm. L. Årfdha B. VI, 1, 2, 3. — Manh. B. XXVIII. — VML. Manh. B. XXVI. XXVIII. — Hels. L. Manh. B. XXII. XXXII. — Dale L. Manh. B. i dråp, 1—17. — WGL. (Collins och Schlyters Uppl.), I. Gipt. B. VIII. — II. Gipt. B. XV. — ÖGL. (Collins och Schlyters Uppl.) Eþzsör. XVII. XVIII. XIX. XXI. — Visserligen är sant, att både Upl. L. och de öfriga Landskapslagarna på flera ställen utsätta dödsstraff; men att detta är nyare lag, är lätt att finna. — Möser (p. anf. st. §. 14) har bäst förklarat, hvarföre de gamle

Yttre friden, eller skydd emot utvärtes fiender, befordrades genom tjenliga försvarsanstalter. Också är märkvärdigt, att begreppet *krig*

---

hade sådan afsky för dödsstraff. "Es musste ihnen nothwendig seltsam vorkommen, das ein Nachbar den andern zum Tode oder zu einer Leibestrafe verdammen sollte. Ein sehlimmer Loos hatte keiner von seinen Feinde im Unfrieden zu besorgen, und es verlohnte sich nicht der Mühe, einen gemeinen Frieden zu errichten, um Leib, Ehre und Gut durch Urtheil zu verlieren. Ihre Vereinigung ging also lediglich auf Rettung und Erhaltung. Auf diesen grossen und vielleicht noch überdem geheiligten Grundsatz baneten sie ihre Verfassung, und man wird fast in ganzen Norden kein Volk finden, welches ihn nicht zum Eckstein genommen habe. Wo ein Gesetzgeber davon abgegangen ist, hat er seine Vollmacht dazu von einer Gottheit entlehnt. Jeder Verbrecher, und selbst der Mörder konnte daher sein Blut und seinen Leib lösen, oder wenn er es verlieren sollte, musste sein Urtheil von der Nationalversamlung ausgesprochen werden. Diese allein konte gewissen Verbrechern den Frieden aufkündigen, und sie hernach als Feinde verfolgen". Hittils Möser. — När skola Europas och Amerikas civiliserade nationer företaga en genomgripande revision af sina kriminallagar, och med fullt medvetande återgå till samma afsky för dödsstraff, hvilken våra förfäder hyste af instinkt?

hos de flesta Germaniska folk beteknas med ett ord, som ursprungligen betyder *försvar*. Krig kallas nemligen i medeltidens handlingar *guerra* eller *werra* 4), af Tyska ordet *wehr*, försvar, hvaraf det Fransyska *guerre* och det Engelska *war*. Närslägtade härmed äro Svenska orden *värja*, försvara 5), *värja* (såsom substantivum), *svärd* och *gevär*, hvilka 3:ne sistnämnde ord betyda vapen för att försvara sig emot våld. Men de fordna Skandinaver beteknade krig genom ordet *ofrid* 6). Ordet krig är icke gammalt och betydde ursprungligen ej annat, än det Fransyska ordet *cri*, det Engelska *cry*, det Tyska *schrey* eller *geschrey*, det Svenska *skri* eller *skrik*, d. v. s. det *härskri*, hvarmed de Germaniska folken började striden 7).

---

4) Du Cange, Glossarium ad Scriptores mediæ & infimæ latinitatis, Fol., Tom. II, Pars I, Bas. 1762, ordet *Guerra*, sid. 539. och 540.

5) Deraf *Kirkiuwärjande*, Kyrkans försvarare eller målsman, hvilken numera oriktigt kallas *Kyrkovärd*.

6) Se Sturleson, Hakon Adalstens Fostres Saga, IX, XIII. På senare stället säges *hernaþ ok ufriþ*. Deraf finnes ock, att Ihre (Glossar. Suiogoth. I. 818. 819) tagit ordet *härnad* i för inskränkt mening, då han öfversätter det med *piratica*.

7) Jfr Ihre, p. anf. st., orden *æpa*, *hærop* och *krig*.

De Nordiska folken voro ifrån urminnes tider i hög grad krigiska.

Omnis in Arctois populus quicumque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, et Martis amator.
LUCAN.
Pharsalia, Lib. VIII, v. 363.

Med nästan otaliga ställen ur Nordiska historiens äldsta källor skulle vi kunna bevisa sanningen af denna sats; men vi vilja här tillåta oss att anföra endast ett enda, för att visa, att det ansågs för en lycka, att få dö i fält. Sturleson i Historien om Konung Håkan eller Hakon Adalstens fosterson berättar följande: "Niósnar menn komo til Hákonar konungs, oc sögdo hanom at Eiríks synir voro med her mikinn fyrir sunnan Stad. Đá let hann kalla til sin Þá menn, er Þar voro vitrastir, oc leitadi ráds vid Þá, hvert hann scylldi beriaz vid sono Eiríks, Þótt, lidsmunr se mikill, edr scal hann fara nordr undan, oc fá ser lid meira. Egill Ullserkr er nefndr bóndi einn er Þar var; hann var Þá gamladr miöc, enn hafdi verit meiri oc sterkari hveriom manni, oc hinn mesti orrosto madr; hann hafdi lengi borit merki Harallds konungs hins Hárfagra. Egill svarar rædo konungs: var ec í nockorom orrostom med Haralldi konungi fedor ydrom, bardiz hann stundom vid meira lidi, stundom vid minna;

hafdi hann iafnan sigr. Alldregi heyrda ec hann leita þess ráds, at vinir hans scylldo kenna hönom at flya: manom ver oc eigi þer þat rád kenna, konungr, þvíat ver þickiomz eiga höfdingia röscvan: þer sculot oc eiga trausta fylgdina af oss. Margir adrir studdo oc þá þetta mál. Konungr segir oc sva, at hann var þess fúsari, at beriaz med lid þat er tilfengiz. Var þat þá rádit; let konungr þá scera upp herör, oc senda alla vega frá ser, feck hann brátt mikit lid. Ðá mællti Egill Ullsercr: þat óttudunz ec of hríd, er fridr þessi hinn mikli var, at ec mundi verda ellidaudr inni á pallstrám minom, enn ec villda helldr falla í orrosto, oc fylgia höfdingia minom: kann nú oc vera, at sva megi verda, um þat er lykr". — D. ä. Spejarne kommo till Konung Hakon och sade honom, att Eriks söner voro med en stor här söder om Stad. Då lät han kalla till sig de förståndigaste män, som der voro tillstädes, och rådgjorde med dem, om han skulle slåss med Eriks söner, ehuru han hade en mycket mindre här, eller han skulle retirera åt norr, och skaffa sig mera folk. Egil Ullserk het en bonde, som der var; han var då mycket gammal, men hade varit större och starkare än någon annan, och den dugligaste krigsman. Han hade länge burit Konung Harald Hårfagers märke (fana). Egil svarade på Konungens tal: Jag var uti några slagtningar

med Eder fader Konung Harald, och stridde han stundom med en mindre, stundom med en större här; men fick alltid seger. Aldrig hörde jag honom begära det råd, att hans vänner skulle lära honom att fly. Vi vilja också icke gifva dig ett sådant råd, Konung, ty oss tyckes att vi hafva en tapper höfding: vi skola ock följa dig troget. Många andra understödde också detta tal. Konungen sade också, att han heldre ville fäkta med det folk han kunde få. Detta blef då beslutet, och Konungen lät då uppskära en budkafle och skicka åt alla håll ifrån sig, och samlade snart mycket folk. Då yttrade sig Egil Ullserk: *Jag fruktade någon tid, medan denna långvariga freden har varit, att jag skulle dö af ålderdom, på min bänkhalm; men hellre ville jag falla i strid, och följa min höfdinge, hvilket jag ock hoppas nu skall ske, när ändan kommer* 8).

Om de fordna Nordboars förakt för döden skulle här mycket kunna anföras. Men vi vilja endast uti noten citera några få ställen 9). Att beskylla någon för brist på mod,

---

8) Sturleson, Hakon Adalst. Saga, Cap. XXIII.

9) Jomsvikinga Sagan, sid. 139, 140, 148, följ. — Jfr Sturleson, Olof Tryggvasons S., Cap. XLIV, XLV. — Knytl. S., Cap. 54 (uti Nordmanna Söger, XI Bindi, sid. 270).